

Public Policy Brief

No. 119, 2011

Οι αντιφάσεις της εξαγωγικής ανάπτυξης

Thomas I. Palley

Εισαγωγή

Τα τελευταία 30 χρόνια, η αναπτυξιακή πολιτική κυριαρχείται από το μοντέλο της εξαγωγικής ανάπτυξης. Το μοντέλο αυτό αποτελεί μέρος μιας ευρείας συναίνεσης ανάμεσα στους οικονομολόγους σχετικά με τα οφέλη του διεθνούς «ανοίγματος» της οικονομίας, μια συναίνεση που χρησιμοποιήθηκε για να δικαιολογηθεί η παγκοσμιοποίηση.

Η Μεγάλη Οικονομική Οπισθοχώρηση έχει φέρει στην επιφάνεια αντιφάσεις οι οποίες ήταν πάντα συνυφασμένες με την εξαγωγική ανάπτυξη και την παγκοσμιοποίηση, και η παγκόσμια οικονομία αντιμετωπίζει σήμερα σοβαρό πρόβλημα ελλείμματος ζήτησης. Στις ανεπτυγμένες οικονομίες, το έλλειμμα της ζήτησης εμφανίζεται μέσα από τα υψηλά ποσοστά ανεργίας και τα μεγάλα κενά στον τομέα της παραγωγής. Στις οικονομίες αναδυόμενων αγορών, το πρόβλημα του ελλείμματος της ζήτησης εκφράζεται έμμεσα από την εξάρτηση τους στις εξαγωγικές αγορές. Οι οικονομίες αναδυόμενων αγορών διαφέρουν από τις αναπτυσσόμενες οικονομίες από το γεγονός ότι αποτελούνται, κατά κύριο λόγο, από χώρες που είναι μεσαίου εισοδήματος (η Κίνα και η Ινδία θεωρούνται αναδυόμενες οικονομίες επειδή έχουν προσελκύσει σημαντικές ξένες άμεσες επενδύσεις), ενώ οι αναπτυσσόμενες οικονομίες είναι χώρες χαμηλού εισοδήματος με περιορισμένη εκβιομηχάνιση.

Ο Thomas I. Palley είναι οικονομολόγος και διετέλεσε πρώην επικεφαλής οικονομολόγος με την U.S.-China Economic and Security Review Commission. Υπήρξε επίσης ο Διευθυντής του Ινστιτούτου Open Society για το Πρότζεκτ Μεταρρύθμιση της Παγκοσμιοποίησης και βοηθός διευθυντής για τη δημόσια πολιτική στη μεγαλύτερη συνδικαλιστική συνομοσπονδία των ΗΠΑ, την AFL-CIO.

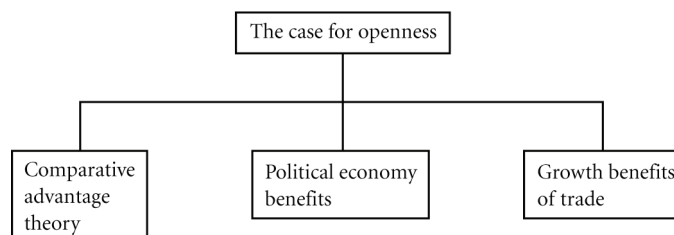
Το άρθρο αυτό υποστηρίζει ότι η όλη υπόθεση για το διεθνές άνοιγμα του εμπορίου και την εξαγωγική ανάπτυξη στηριζόταν πάντα σε υπεραπλουστευμένα επιχειρήματα και πως τα οφέλη τους είχαν υπερτιμηθεί υπερβολικά πολύ.[1] Η παγκόσμια οικονομία αντιμετωπίζει σήμερα μια παρατεταμένη περίοδο ασυμμετρικής στασιμότητας, που χαρακτηρίζεται από επιβράδυνση της ανάπτυξης στις αναδυόμενες αγορές, στασιμότητα στις ανεπτυγμένες οικονομίες, και αύξηση στις οικονομικές εντάσεις μεταξύ αναδυόμενων αγορών και ανεπτυγμένων οικονομιών, εν μέρει λόγω της εκτεταμένης στροφής προς το άνοιγμα της οικονομίας και στο μοντέλο της εξαγωγικής ανάπτυξης.

Η άνοδος της εξαγωγικής ανάπτυξης

Το μοντέλο της εξαγωγικής ανάπτυξης κυριάρχησε προς το τέλος της δεκαετίας του 1970, όταν αντικατέστησε το μοντέλο της υποκατάστασης των εισαγωγών, το οποίο, μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, κατείχε ηγεμονική θέση στη σκέψη της αναπτυξιακής πολιτικής (κυρίως στη Λατινική Αμερική). Η εξαγωγική ανάπτυξη είναι μια αναπτυξιακή στρατηγική που έχει ως στόχο την αύξηση της παραγωγικής ικανότητας με σημείο αναφοράς τις ξένες αγορές. Είναι μέρος μιας νέας συναίνεσης ανάμεσα στους οικονομολόγους σχετικά με τα οφέλη του διεθνούς «ανοίγματος» της οικονομίας.

Αυτή η νέα συναίνεση στηρίζεται στη συγχώνευση τριών θέσεων γύρω από το επιχείρημα υπέρ της εξαγωγικής ανάπτυξης, όπως απεικονίζεται στο Σχήμα 1. Η πρώτη θέση, βασισμένη στο θεώρημα των Heckscher-Ohlin-Samuelson για το συγκριτικό πλεονέκτημα, έχει να κάνει με τα κέρδη από συναλλαγές μεταξύ οικονομιών με διαφορετικές αναλογίες κεφαλαίου-εργασίας (Ohlin 1933, Samuelson 1948, Dornbusch, Fischer, και Samuelson 1980). Η δεύτερη θέση (πολιτική οικονομία) αφορά τα οφέλη του διεθνούς «ανοίγματος» της οικονομίας για τον έλεγχο της προσοδοθηρίας, ένα πρόβλημα που συνδέεται με το μοντέλο ανάπτυξης της υποκατάστασης των εισαγωγών και το οποίο προκάλεσε έντονη κριτική (Kueger 1974). Η τρίτη θέση, η οποία εμφανίστηκε αργότερα, έχει να κάνει με τα οφέλη της απελευθέρωσης του εμπορίου για την ανάπτυξη. Η θέση αυτή προβάλλει το επιχείρημα ότι το εμπόριο ενθαρρύνει τη διάδοση της τεχνολογίας και τη διάχυση της γνώσης, τα οποία συμβάλλουν στην ταχύτερη αύξηση της παραγωγικότητας (Grossman και Helpman 1991).

Figure 1 Arguments Supporting the New Consensus on Openness

Η εξαγωγική ανάπτυξη αντιπροσωπεύει ένα παρακλάδι αυτής της νέας συναίνεσης για τις αναπτυσσόμενες χώρες. Ο επιχείρημα είναι ότι μια αυτο-συνειδητή πολιτική επικεντρωμένη στις εξωτερικές αγορές βοηθά στην αξιοποίηση των οικονομικών οφελών

από το διεθνές άνοιγμα της οικονομίας (για τις αναπτυσσόμενες χώρες) με την ενθάρρυνση της υιοθέτησης των βέλτιστων πρακτικών, την ανάπτυξη και προώθηση των προϊόντων, και την έκθεση των επιχειρήσεων στον διεθνή ανταγωνισμό. Η επιτυχία των οικονομικών «τίγρεων» της Ανατολικής Ασίας (Νότια Κορέα, Χονγκ Κονγκ, Σιγκαπούρη και Ταϊβάν) φάνηκε να προσφέρει εμπειρική στήριξη γι αυτό το επιχείρημα.

Σύμφωνα με τους οικονομολόγους, με την εξαγωγική ανάπτυξη επωφελούνται τόσο οι αναπτυσσόμενες όσο και οι βιομηχανοποιημένες οικονομίες. Όλοι κερδίζουν από την παγκόσμια εφαρμογή της αρχής του συγκριτικού πλεονεκτήματος, ενώ οι αναπτυσσόμενες χώρες έχουν προστιθέμενα οφέλη από την έκθεσή τους στον εξωτερικό ανταγωνισμό, όπως η υιοθέτηση βέλτιστων πρακτικών. Επιπλέον, οι βιομηχανοποιημένες οικονομίες οφελούνται ακόμη και αν οι αναπτυσσόμενες χώρες επιδοτούν τις εξαγωγές τους προκειμένου να αυξήσουν τις εξαγωγικές τους πωλήσεις επειδή οι επιδοτούμενες εξαγωγές είναι κατ' ουσίαν ένα δώρο προς τις χώρες που είναι αποδέκτες των εν λόγω εξαγωγών. Αυτός ο ισχυρισμός, ωστόσο, βασίζεται σε δύο εξαιρετικά αμφισβητήσιμες υποθέσεις: (α) ότι δεν υπάρχει μακροπρόθεσμο δυναμικό κόστος για τις βιομηχανίες που εκτοπίστηκαν από αυτές τις επιδοτήσεις, και (β) ότι υπάρχει έλλειψη πόρων εξαιτίας της πλήρους απασχόλησης (δηλαδή, δεν υπάρχει κενύσιανή ανεργία).

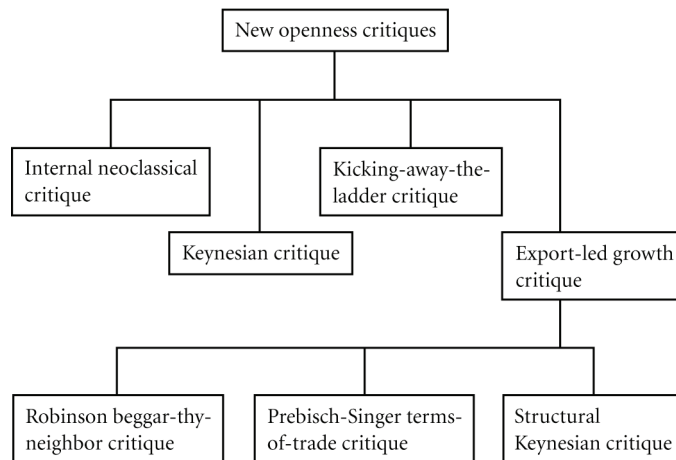
Αυτά τα επιχειρήματα για τα οφέλη των εμπορικών και οικονομικών ανοιγμάτων έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην προώθηση της νέας ατζέντας για τη διεθνή οικονομική ολοκλήρωση δεδομένου ότι ταυτιζόντουσαν με τα οικονομικά συμφέροντα των μεγάλων εταιρειών που επιθυμούσαν να θεσπίσουν μια νέα παγκόσμια οικονομική δομή (παγκοσμιοποίηση). Αυτό δημιούργησε μια συμμαχία κοινών θέσεων μεταξύ επιχειρήσεων και ελίτ οικονομολόγων, η οποία οδήγησε στην επέκταση της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου (GATT) και, αργότερα, το 1990, στην ίδρυση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ). Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) και η Παγκόσμια Τράπεζα έπαιξαν έναν ειδικό ρόλο στην προώθηση της νέας ατζέντας στις αναπτυσσόμενες χώρες—οι οποίες είχαν ανάγκη από οικονομική βοήθεια μετά τις πετρελαϊκές κρίσεις της δεκαετίας του 1970—δεδομένου ότι η πρόσβαση στα ταμεία αυτών των οργανισμών εξαρτιόταν από την δέσμευση των κυβερνήσεων στην ατζέντα περί ανοίγματος του θεσμικού πλαισίου της οικονομίας και του εμπορίου.

Επικρίσεις κατά της ατζέντας για το νέο διεθνές άνοιγμα της οικονομίας

Αν και η ατζέντα του νέου διεθνούς «ανοίγματος» της οικονομίας αποτέλεσε ηγεμονική τάση στα ακαδημαϊκά οικονομικά, υπήρχε πάντα ένα ρεύμα αντίθετο προς αυτή την ατζέντα και η κριτική που ασκείτο έχει αποδειχθεί ιδιαίτερα εύστοχη και αρκετά προφητική. Η γραφική παράσταση 2 δείχνει τις τέσσερις θεωρητικές τάσεις της κριτικής εξέτασης του μοντέλου του διεθνούς «ανοίγματος» της οικονομίας. Η πρώτη είναι η (νεοκλασική) κριτική του συγκριτικού πλεονεκτήματος, η οποία επικεντρώνεται στις πιθανές «παθολογίες» της απελευθέρωσης του εμπορίου. Αυτές οι «παθολογίες» συμπεριλαμβάνουν την κριτική του Harry Johnson (1954, 1955) σχετικά με την επιδείνωση των όρων του εμπορίου, την κριτική του Jagdish Bhagwati (1958) για την εξαθλιωτική ανάπτυξη, η οποία επέκτεινε την εργασία του Johnson σε ένα δυναμικό πλαίσιο, την κριτική των Wolfgang F. Stolper και Paul A. Samuelson (1941) για το

εμπόριο και τη κατανομή του εισοδήματος, και κριτικές για τις ακούσιες αρνητικές συνέπειες της απελευθέρωσης του εμπορίου σε έναν κόσμο όπου υπάρχουν ατέλειες της αγοράς (π.χ., βλέπε Brewer 1985). Ωστόσο, αυτή η εσωτερική κριτική είναι μια συλλογή από σπάνιες παθολογίες, η οποία από πολλές απόψεις προκαλεί σύγχυση και αποπροσανατολισμό καθώς, σε αντίθεση με πιο συστηματικές κριτικές προσεγγίσεις, περισσότερο αποδέχεται παρά αμφισβητεί τη θεμελιώδη λογική της νεοκλασικής θεωρίας του εμπορίου.[2]

Figure 2 Critiques of the New Openness Agenda

Η δεύτερη τάση—η κεϋνσιανική κριτική—έχει τις ρίζες της στην μακροοικονομία και στην απόρριψη του συγκριτικού πλεονεκτήματος από τον Κέυνς (Milberg 2002? Prasch 1996). Σε έναν κεϋνσιανικό κόσμο όπου υπάρχει έλλειμμα ζήτησης, το εμπόριο μπορεί να μειώσει την εγχώρια ζήτηση και να οδηγήσει σε μειωμένα επίπεδα παραγωγής, απασχόλησης, και εθνικής ευημερίας. Αυτό συνεπάγεται ότι, σε έναν κεϋνσιανικό κόσμο, οι εξαγωγικές επιδοτήσεις δεν θεωρούνται δώρο αλλά μπορούν, αντιθέτως, να υπονομεύουν τη ζήτηση και την απασχόληση.

Αυτή η κριτική μετατρέπει επίσης σε ζήτημα εμπορίου τις συναλλαγματικές ισοτιμίες καθώς οι υποτιμημένες συναλλαγματικές ισοτιμίες έχουν αντίκτυπο στη ζήτηση εξαιτίας των μεταβολών που προκύπτουν στις σχετικές τιμές των εισαγωγών και των εξαγωγών. Η κλασική μακροοικονομική προσέγγιση της ανοικτής οικονομίας—το δίδυμο της νεοκλασικής θεωρίας του εμπορίου—ισχυρίζεται ότι τυχόν επιπτώσεις στην απασχόληση λόγω υποτιμημένων συναλλαγματικών ισοτιμιών είναι, στη χειρότερη των περιπτώσεων, μια προσωρινή κατάσταση, αφού υποτίθεται ότι οι νομισματικοί παράγοντες είναι ουδέτεροι. Είτε το πραγματικό επιτόκιο προσαρμόζεται για να αντισταθμιστούν οι επιπτώσεις του χρήματος, ή η προσφορά του χρήματος προσαρμόζεται για την αντιμετώπιση των εμπορικών ελλειμμάτων μέσω του μηχανισμού του είδους-ροής. Ωστόσο, αυτή η λογική καταρρέει αν υπάρχουν επιπτώσεις υστέρησης που σχετίζονται με τα πρότυπα της ζήτησης και την οργάνωση της παραγωγής (Palley 2003α). Στην περίπτωση αυτή, οι συναλλαγματικές ισοτιμίες δεν είναι ουδέτερες ούτε βραχυπρόθεσμα ούτε μακροπρόθεσμα, και αυτές οι «μη ουδετερότητες» κάνουν τα εμπορικά οφέλη να είναι συνυφασμένα με κατάλληλες ρυθμίσεις στις συναλλαγματικές

ισοτιμίες. Δίχως αυτές τις ρυθμίσεις, το εμπόριο μπορεί κάλλιστα να μειώσει την οικονομική ευημερία.

Το κεϋνσιανικό επιχείρημα για το έλλειμμα ζήτησης έχει επίσης εφαρμογή σε περιπτώσεις όπου υπάρχουν οικονομίες κλίμακας σε μία αγορά, όπου μέτρα τα οποία αυξάνουν τη ζήτηση (συμπεριλαμβανομένων και των προστατευτικών μέτρων) μπορούν να αυξήσουν τις εξαγωγές μειώνοντας το μέσο κόστος των παραγωγών. Αυτό αιτιολογεί τη στρατηγική εμπορική πολιτική που περεκκλίνει από το ελεύθερο εμπόριο (Krugman 1984).

Η τρίτη τάση φέρει την ετικέτα «κλωτσώντας μακριά τη σκάλα», που προέρχεται από το βιβλίο του Ha Joon Chang-(2002) με τον ομώνυμο τίτλο. Τα ίχνη αυτής της κριτικής πάνε πίσω στη μεταπολεμική σχολή σκέψης του μοντέλου της υποκατάστασης των εισαγωγών, ισχυρίζοντας ότι η προστασία του εμπορίου, η βιομηχανική πολιτική, και η ικανότητα εφαρμογής της μακροοικονομικής πολιτικής είναι αναγκαίες προϋποθέσεις για την επιτυχή ανάπτυξη. Σύμφωνα με τον Chang, καμία χώρα δεν έχει εκβιομηχανοποιηθεί χωρίς αυτές τις πολιτικές. Ενώ η κεϋνσιανική κριτική του διεθνούς «ανοίγματος» της οικονομίας είναι γενικού χαρακτήρα και ισχύει και για τις αναπτυσσόμενες οικονομίες και τις οικονομίες αναδυόμενων αγορών, η κριτική του «κλωτσώντας μακριά τη σκάλα» ισχύει μόνο για τις οικονομίες αναδυόμενες αγορών.

Η τέταρτη τάση της κριτικής περί του διεθνούς «ανοίγματος» της οικονομίας έχει να κάνει συγκεκριμένα με την εξαγωγική ανάπτυξη και αποτελείται από τρία στοιχεία. Το πρώτο στοιχείο φέρει την ετικέτα «Η κριτική Robinson για την πολιτική της προάσπισης των ιδίων συμφερόντων επί ζημιά των ανταγωνιστών», και πήρε το όνομα αυτό από τις παρατηρήσεις της Joan Robinson (1974) γύρω από τον μακροοικονομικό μερκαντισμό. Το Κεϋνσιανικό της επιχείρημα προέρχεται από την εμπειρία της ανταγωνιστικής υποτίμησης της δεκαετίας του '30. Η λογική πίσω από το επιχείρημα είναι ότι οι χώρες που προσπαθούν να βρουν διέξοδο από ένα έλλειμμα ζήτησης μέσω εξαγωγών βλάπτουν τους γείτονές τους με λαθροθηρία της ζήτησης και της απασχόλησης. Εστιάζοντας στη δυναμική της εξαγωγικής ανάπτυξης, η κριτική Robinson κάνει λόγο για «σφάλμα σύνθεσης», και ότι οι αναπτυσσόμενες χώρες μπορεί να εμπλέκονται σε διαδικασίες όπου η μία χώρα παραγκωνίζει τις εξαγωγές της άλλης (Blecker 2000, Palley 2003b, Blecker και Razmi 2010).

Το δεύτερο στοιχείο τιτλοφορείται «η κριτική Prebisch-Singer» και εστιάζει την προσοχή στις επιπτώσεις του μοντέλου της εξαγωγικής ανάπτυξης στην προσφορά και τις τιμές, σε αντίθεση με την κριτική Robinson που εστίασε την προσοχή στις επιπτώσεις του συγκεκριμένου μοντέλου στη ζήτηση και την προσφορά. Πριν από εξήντα χρόνια, ο Raul Prebisch (1950) και ο Hans Singer (1950) εντόπισαν ένα πρόβλημα μείωσης των όρων εμπορίου για τις χώρες εξαγωγής βασικών εμπορευμάτων. Σήμερα, το πρόβλημα έχει μετατοπιστεί από τα βασικά εμπορεύματα στα μεταποιητικά αγαθά. Οι χώρες που συμμετέχουν σε στρατηγικές εξαγωγικής ανάπτυξης μπορεί να επιδεινώσουν το πρόβλημα με την αύξηση της παγκόσμιας προσφοράς των εν λόγω αγαθών (Sarkar και Singer 1991? Kaplinsky 1993? Sapsford και Singer 1998).

Το τρίτο στοιχείο αποκαλείται «η δομική κεϋνσιανική κριτική» (Palley 2002, 2004). Το επιχείρημα εδώ είναι ότι η εξαγωγική ανάπτυξη προωθεί οικονομικές δομές που παρέχουν χαμηλής ποιότητας ανάπτυξη και εμποδίζουν την ανάπτυξη της βαθιάς ευημερίας. Η ανάπτυξη που επικεντρώνεται στις αγορές του εξωτερικού έχει ρηχές ρίζες—αντιπροσωπευτικό παράδειγμα οι ζώνες μεταποίησης προς εξαγωγή, όπως οι λεγόμενες maquiladoras στα βόρεια σύνορα του Μεξικού. Σε διεθνές επίπεδο, η εξαγωγική ανάπτυξη προωθεί μια κούρσα προς τα κάτω, καθώς οι χώρες προσπαθούν να αποκτήσουν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα με οποιοδήποτε δυνατό μέσο. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την συμπίεση των μισθών προς τα κάτω, αδιαφορία για τα εργασιακά και περιβαλλοντικά πρότυπα και τις συνθήκες εργασίας, και αδύναμους ελέγχους που αποσκοπούν στην εξυπηρέτηση του κεφαλαίου.

Μια σύντομη ιστορία της εξαγωγικής ανάπτυξης

Τα τελευταία 30 χρόνια παρατηρείται μια τεράστια εξάπλωση του εξαγωγικού μοντέλου ανάπτυξης. Το μοντέλο έχει εξελιχθεί προκειμένου να ταιριάζει με τις μεταβαλλόμενες παγκόσμιες περιστάσεις και σύμφωνα με τις συνθήκες των επιμέρους χωρών. Αυτή η εξέλιξη περιλαμβάνει τέσσερα στάδια. Το στάδιο I ξεκίνησε από τη Γερμανία και την Ιαπωνία, και λειτούργησε από το 1945 έως το 1970. Και οι δύο χώρες είχαν μια αυτόχθονη βιομηχανική βάση και η αύξηση των εξαγωγών προήλθε από μια υποτιμημένη συναλλαγματική ισοτιμία. Η ανάπτυξη στις χώρες αυτές επωφελήθηκε επίσης από τη βοήθεια που προσέφεραν οι ΗΠΑ για την μεταπολεμική ανοικοδόμηση και ως αντίδραση στον Ψυχρό Πόλεμο.

Το στάδιο II λειτούργησε από το 1970 έως το 1985 και ισχύει για τις οικονομίες των τεσσάρων «τίγρων» της Ανατολής Ασίας. Όπως έχει ήδη τονιστεί, κατά τη διάρκεια αυτού του σταδίου οι χώρες στηρίχθηκαν σε μια υποτιμημένη συναλλαγματική ισοτιμία, αλλά τώρα υπήρχε ανάγκη για την απόκτηση ξένης τεχνολογίας μέσω στρατηγικού σχεδιασμού.

Το στάδιο III ισχύει για τις χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας (Ταϊλάνδη, Μαλαισία, και Ινδονησία) τις δεκαετίες του '80 και του '90, καθώς και για τη Λατινική Αμερική (Μεξικό). Η μεγάλη αλλαγή από το στάδιο II είναι ότι αυτές οι χώρες μετατράπηκαν σε πλατφόρμες εξαγωγικής παραγωγής για τις ξένες πολυεθνικές επιχειρήσεις, αντί να αναπτύξουν τη δική τους αυτόχθονη βιομηχανική ικανότητα. Αυτή η νέα στρατηγική έγινε εφικτή χάρη στην αυξημένη κινητικότητα της τεχνολογίας και του κεφαλαίου. Κύρια στοιχεία αυτής της στρατηγικής περιλάμβαναν την ενσωμάτωση στην παγκόσμια οικονομία, μια υποτιμημένη συναλλαγματική ισοτιμία, και την συμπίεση των μισθών και των κοινωνικών προτύπων. Ο στόχος ήταν να ενισχυθεί η διεθνής ανταγωνιστικότητα και να προσελκυσθούν πολυεθνικές εταιρείες ως τόπος για άμεσες ξένες επενδύσεις που θα είχαν εξαγωγικό προσανατολισμό. Ωστόσο, η στρατηγική αυτή είχε απατηλά οφέλη.

Το τρίτο στάδιο αντιπροσωπεύει την αρχή της σύγχρονης εποχής της εταιρικής παγκοσμιοποίησης, όπου η εξαγωγική ανάπτυξη δεν είναι πλέον μια καθαρά εθνική στρατηγική αλλά μια συνεργασία μεταξύ αναπτυσσόμενων χωρών, πολυεθνικών, και ανεπτυγμένων χωρών. Οι κυβερνήσεις και οι πολυεθνικές προώθησαν το νέο σύστημα χρησιμοποιώντας την παραδοσιακή γλώσσα του ελεύθερου εμπορίου, υποστηρίζοντας

ότι ο στόχος τους ήταν να δημιουργηθεί μια παγκόσμια αγορά. Ο πραγματικός στόχος, ωστόσο, δεν ήταν η προώθηση του παραδοσιακού εμπορίου αλλά η δημιουργία μιας παγκόσμιας ζώνης παραγωγής όπου οι εταιρείες θα μπορούσαν να καθιερώσουν πλατφόρμες εξαγωγικής παραγωγής για τις αγορές των ανεπτυγμένων χωρών.

Η δέσμευση του Μεξικού στην εξαγωγική ανάπτυξη αποτελεί την επιτομή αυτού του σταδίου. Η απελευθέρωση του εμπορίου ξεκίνησε το 1986 και έβαλε τη χώρα στον δρόμο για τη δημιουργία της Βορειοαμερικανικής Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών (NAFTA) το 1994. Τα εγκαίνια της NAFTA σημαδεύτηκαν από μια μαζική υποτίμηση του πέσο έναντι του αμερικανικού δολαρίου, παρέχοντας έτσι στο Μεξικό ένα υποτιμημένο νόμισμα. Η NAFTA είναι το πρότυπο για το νέο μοντέλο, και η συμφωνία είναι σημαντική από ιστορική σκοπιά. Με την ενοποίηση των Ηνωμένων Πολιτειών, του Καναδά και του Μεξικού, η NAFTA δημιούργησε μια ζώνη ελεύθερου εμπορίου η οποία ένωσε ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες οικονομίες για πρώτη φορά στην ιστορία. Αυτό το πρότυπο επεκτάθηκε στη συνέχεια σε παγκόσμιο επίπεδο μέσω της θέσπισης του ΠΟΕ το 1996, και ουσιαστικά ολοκληρώθηκε το 2001 με την ένταξη της Κίνας στον ΠΟΕ.

Υπάρχουν τρία σημαντικά χαρακτηριστικά του μοντέλου NAFTA-εταιρική παγκοσμιοποίηση. Πρώτον, προωθεί το εμπόριο, αλλά όχι με την κλασική έννοια των ισορροπημένων εξαγωγών και εισαγωγών. Δεύτερον, προωθεί ένα νέο τύπο εξαγωγικής ανάπτυξης, βασισμένο στη μετεγκατάσταση της υφιστάμενης παραγωγής και στην εκτροπή νέων επενδύσεων, ο οποίος ωφελεί τις οικονομίες αναδυόμενων αγορών με τη δημιουργία θέσεων εργασίας, τη μεταφορά τεχνολογίας, και την ανακούφιση των περιορισμών του ισοζυγίου πληρωμών στην ανάπτυξη. Ωστόσο, αυτές οι οικονομίες δεν είναι κυρίαρχες της διαδικασίας εκβιομηχάνισης όπως ήταν οι οικονομίες στα στάδια I και II. Και τρίτον, το μοντέλο αυτό προκαλεί σημαντική ζημιά στις ανεπτυγμένες οικονομίες μέσω της αποβιομηχανοποίησης και της δημιουργίας διεθνών οικονομικών ανισορροπιών, ενώ παράλληλα υπονομεύει την αναπτυξιακή σύνδεση μεταξύ μισθών και παραγωγικότητας—η οποία, με τη σειρά της, υποσκάπτει την συνοχή του εγχώριου εισοδήματος και τη διαδικασία της παραγωγής της ζήτησης.

Το στάδιο IV επεκτείνει και μεγενθύνει το στάδιο III του μοντέλου, όπως αποδεικνύει η περίπτωση της Κίνας, προκαλώντας τρεις σημαντικές προσαρμογές στο πρότυπο NAFTA του Μεξικού. Κατ' αρχάς, χαρακτηρίζεται από ασυμμετρική παγκόσμια δέσμευση, με την Κίνα να διατηρεί μεγαλύτερους δασμούς για τις εισαγωγές. Δεύτερον, υπάρχει ελεγχόμενη υποτίμηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας, η οποία διατηρείται με κεφαλαιακούς ελέγχους. Τρίτον, υπάρχει μια στρατηγική για την οικοδόμηση μιας εγχώριας (εθνικής) τεχνολογικής βάσης μέσω ενός αναγκαστικού μοιράσματος της τεχνολογίας, κοινών επιχειρήσεων (όπου οι πολυεθνικές μπορεί να μειοψηφικοί μέτοχοι), και κλοπή της τεχνολογίας. Κύρια παραδείγματα αυτής της νέας προσέγγισης για τη μεταφορά τεχνολογίας είναι οι τραπεζικοί και αυτοκινητοβιομηχανικοί τομείς της Κίνας.

Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις έχουν επίσης αλλάξει τη στρατηγική τους: συμμετέχουν σε κοινοπραξίες, καθώς επίσης σε χορήγηση αδειών και σε sourcing από ξένους παραγωγούς αντί να κατέχουν τις δικές τους εγκαταστάσεις. Αυτό είναι το τίμημα για είσοδο στην αγορά της Κίνας, όπου οι εταιρείες ελπίζουν ότι θα ανταμοιφθούν με τα μελλοντικά κέρδη που θα απορρέουν από την τεράστια της αγορά. Η αδειοδότηση και οι

κοινοπραξίες ωφελούν επίσης τις επιχειρήσεις χάρη στη μείωση των επενδυτικών κεφαλαίων που προκύπτουν από αυτές τις ενέργειες. Ωστόσο, η βασική δομή της εξάρτησης στις πολυεθνικές για εξαγωγές παραμένει άθικτη, καθιστώντας το στάδιο IV διακριτό από τα στάδια I και II. Η εξάρτηση αυτή απεικονίζεται στον Πίνακα 1, ο οποίος περιγράφει τις κινεζικές εξαγωγές και εισαγωγές από την άποψη της ιδιοκτησίας της επιχείρησης. Οι ξένες επιχειρήσεις αντιπροσώπευαν το 50,4% των κινεζικών εξαγωγών το 2005, και το ποσοστό αυξάνεται σε 76,7% όταν οι κοινοπραξίες συμπεριληφθούν μαζί με τις ξένες επιχειρήσεις.

Table 1 Chinese Exports and Imports by Firm Ownership, 2005 (in percent)

	All Firms	State-owned	Private Domestic	Joint Ventures	Foreign-owned
Exports	100	10.3	13.1	26.3	50.4
Imports	100	21.7	7.1	24.1	47.2

Source: Manova and Zhang 2008

Η πτώση της εξαγωγικής ανάπτυξης

Η εξαγωγική ανάπτυξη μπορεί να θεωρηθεί ως μια σχετικά επιτυχημένη αναπτυξιακή στρατηγική, αλλά υπάρχουν σαφείς ενδείξεις ότι το μοντέλο αυτό έχει αρχίσει να ξεφτίζει. Αν και η Κίνα τα έχει πάει καλά, οι συμμετέχοντες στο στάδιο III (όπως το Μεξικό) είχαν λιγότερη επιτυχία. Ο Πίνακας 2 δείχνει ότι η Κίνα είχε ραγδαία ανάπτυξη σε όρους ΑΕΠ, στην παραγωγικότητα της εργασίας (λόγω της ταχείας συσσώρευσης του κεφαλαίου), και στη συνολική παραγωγικότητα των συντελεστών παραγωγής, αντανakλώντας μια δυναμική οικονομία που χαρακτηρίζεται από μεγάλη τεχνολογική πρόοδο. Αντίθετα, το Μεξικό δεν έχει ανακτήσει τις ισχυρές οικονομικές επιδόσεις της περιόδου 1960–80. Η αύξηση του ΑΕΠ υπήρξε υποτονική, η παραγωγικότητα της εργασίας παρέμεινε αμετάβλητη, και ο συνολικός συντελεστής παραγωγικότητας ήταν αρνητικός.

Table 2 Relative Growth of Mexico (Stage III) and China (Stage IV) (in percent)

	GDP		Labor Productivity		Total Factor Productivity		
	1950–1980	1980–2008	1950–1980	1980–2008	1960–1980	1980–1989	1990–2004
Mexico	6.4	2.6	3.1	-0.1	1.6	-2.4	-0.6
China	4.9	8.5	2.0	6.7	0.6	4.2	4.7

Source: Palma 2010

Πηγαίνοντας προς τα εμπρός

Μέχρι στιγμής η ανάλυση έχει εξετάσει τι έγινε στο παρελθόν. Στη συνέχεια θα ρίξουμε το βλέμμα μας στο μέλλον.

Υπάρχουν λόγοι να πιστεύουμε ότι η στρατηγική της εξαγωγικής ανάπτυξης έχει εξαντλήσει τα περιθώρια της λόγω της μεταβολής συνθηκών τόσο στις αναπτυσσόμενες όσο και στις ανεπτυγμένες οικονομίες. Η χρηματοοικονομική κατάρρευση του 2008 και η Μεγάλη Οικονομική Οπισθοχώρηση που ακολούθησε αντιπροσωπεύουν ένα ορόσημο το οποίο έχει δημιουργήσει μια θεμελιώδη δομική κατάσταση ελλείμματος της ζήτησης σε παγκόσμιο επίπεδο. Η οικονομία των ΗΠΑ είναι βυθισμένη στο χρέος, η Ευρώπη περιορίζεται από μέτρα δημοσιονομικής λιτότητας και είναι προσκολλημένη στην εξαγωγική ανάπτυξης μέσω Γερμανίας, και η Ιαπωνία εξακολουθεί να υποφέρει από αδύναμη εσωτερική ζήτηση και έναν γηράσκων πληθυσμό, ενώ παραμένει και αυτή προσκολλημένη στο μοντέλο της εξαγωγικής ανάπτυξης. Αυτός ο συνδυασμός προοιωνίζει μια περίοδο στασιμότητας για τις ανεπτυγμένες οικονομίες.

Οι οικονομίες αναδυόμενων αγορών συνεχίζουν να αναπτύσσονται χάρη στις εξαγωγικές αναπτυξιακές στρατηγικές, αλλά οι θετικοί παράγοντες είναι πολύ πιθανόν να αποδειχθούν όλο και πιο εφήμεροι. Οι οικονομίες αυτές έχουν επωφεληθεί σημαντικά από την παγκόσμια ανάκαμψη μετά την κατάρρευση των εμπορικών συναλλαγών το 2009, τις υψηλές τιμές βασικών εμπορευμάτων (που ενισχύθηκαν περαιτέρω από την εκτίμηση ότι τα βασικά εμπορεύματα αποτελούν καλή κερδοσκοπική κίνηση έναντι του πληθωρισμού), και τη συμπίεση των επιτοκίων εξαιτίας της κρίσης. Αν και αυτό το τελευταίο όφελος θα είναι κατά πάσα πιθανότητα μόνιμο, η ανάκαμψη του εμπορίου δεν θα επαναληφθεί και η προοπτική της στασιμότητας πιθανώς να έχει επιπτώσεις στην ανατίμηση του πληθωρισμού από τις τιμές των βασικών εμπορευμάτων. Οι οικονομίες αναδυόμενων αγορών ως σύνολο αντιμετωπίζουν δομικά εμπόδια που καθιστούν τη συλλογική εξαγωγική ανάπτυξη αδύνατη.

Το νούμερο ένα πρόβλημα είναι η υπερχρέωση των αμερικανών καταναλωτών. Το μοντέλο της εξαγωγικής ανάπτυξης βασίζεται στις εύρωστες καταναλωτικές αγορές των ανεπτυγμένων οικονομιών, ιδιαίτερα των Ηνωμένων Πολιτειών. Οι αγορές αυτές ήταν τεχνητά ισχυρές για 25 χρόνια, τροφοδοτούμενες από αυξανόμενο χρέος και

πληθωρισμό στις τιμές των περιουσιακών στοιχείων. Η τάση αυτή δεν ήταν βιώσιμη και τώρα τελείωσε, αφήνοντας πίσω ένα μεγάλο κενό στη λογική του μοντέλου.

Το πρόβλημα νούμερο δύο είναι το σχετικό μέγεθος των οικονομιών των αναδυόμενων αγορών. Σήμερα αποτελούν ένα τόσο μεγάλο μερίδιο της παγκόσμιας οικονομίας που οι εξαγωγές τους σαμποτάρουν την ανάκτηση των βιομηχανικών οικονομιών, όπως φαίνεται στους Πίνακες 3 και 4. Ο Πίνακας 3 εμφανίζει την εξέλιξη του μεριδίου του παγκόσμιου ΑΕΠ εκ μέρους των ανεπτυγμένων οικονομιών, και των οικονομιών των αναπτυσσόμενων χωρών και των αναδυόμενων αγορών. Το μερίδιο των οικονομιών των αναπτυσσόμενων χωρών και των αναδυόμενων αγορών αυξήθηκε από 39,1% το 1980 σε 50,8% το 2008, γεγονός που καθιστά δύσκολο για την ομάδα αυτή να συνεχίσει να βασίζεται σε στρατηγικές εξαγωγικής ανάπτυξης. Ο Πίνακας 4 δείχνει την αλλαγή στη σύνθεση του παγκόσμιου εμπορίου. Για τις χώρες μη μέλη του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), οι εξαγωγές αυξήθηκαν από 25,1% το 1995 σε 36,4% το 2008, ενώ οι εισαγωγές αυξήθηκαν με πιο αργό ρυθμό—από 26,2% σε 33,2%. Ως μπλοκ, οι χώρες αυτές διατηρούν εμπορικά πλεονάσματα και εξακολουθούν, παρά το μεγαλύτερο τους μέγεθος, να εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις εξαγωγές για να πετύχουν ανάπτυξη.[3]

Table 3 The Changing Composition of Global GDP
(in billions of 2011 dollars)

	1980	1990	2000	2008
World	12,961	26,988	45,205	77,109
Developed Economies (in percent)	7,896 (60.9)	16,242 (60.2)	26,071 (57.7)	37,900 (49.2)
Developing and EM Economies (in percent)	5,064 (39.1)	10,746 (39.8)	19,133 (42.3)	39,210 (50.8)

Sources: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, October 2007; and author's calculations

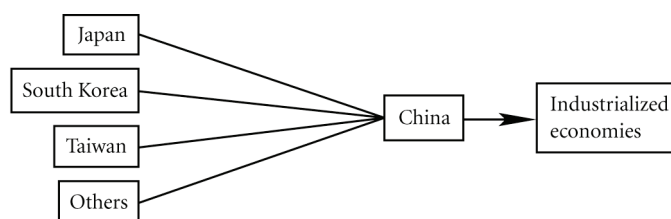
Table 4 The Changing Composition of World Trade
(in percent)

	1995	2000	2005	2008
Exports				
G7	48.9	46.4	40.1	36.4
OECD	74.9	72.2	66.9	63.6
Non-OECD	25.1	27.8	33.1	36.4
Imports				
G7	48.7	50.0	45.0	40.1
OECD	73.8	75.0	71.1	66.8
Non-OECD	26.2	25.0	28.9	33.2

Source: OECD Economic Outlook S7 Database, June 2010

Στην πραγματικότητα, το μοντέλο παγκοσμιοποίησης NAFTA έχει δημιουργήσει έναν διαιρεμένο κόσμο όπου οι καταναλωτές είναι στο Βορρά και οι παραγωγοί στο Νότο. Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, η επέκταση της παραγωγικής ικανότητας είναι σχετικά εύκολο πράγμα λόγω των τεχνολογικών καινοτομιών που έχουν αυξήσει την κινητικότητα του κεφαλαίου και της διοικητικής εμπειρίας που υπάρχει. Η δομική κεντρική πρόκληση έγκειται στο να δημιουργήσει μια διαδικασία παραγωγής εισοδήματος και ζήτησης που υποστηρίζει την παραγωγική ικανότητα (Palley 2006). Επιπλέον, η Κίνα είναι απίθανο να καταστεί η κινητήρια δύναμη της ανάπτυξης δεδομένου ότι το μοντέλο της είναι αυτό του συναρμολογητή που επικεντρώνεται στον εφοδιασμό των καταναλωτών των βιομηχανικών χωρών. Η γραφική παράσταση 3 δείχνει μια συλιζαρισμένη αναπαράσταση της νέας Κίνας ως κεντρικού παίκτη στην παγκόσμια αλυσίδα προσφοράς, όπου οι χώρες της Ανατολικής Ασίας εξάγουν προϊόντα προς την Κίνα και η Κίνα εξάγει προς τις βιομηχανικές οικονομίες.

Figure 3 Stylized Representation of the New China-centric Global Supply Chain

Αυτό το εμπορικό πρότυπο υποστηρίζεται από τον Πίνακα 5, ο οποίος παρουσιάζει την μεταβαλλόμενη σύνθεση των εξαγωγών της Ανατολικής Ασίας. Το εξαγωγικό μερίδιο της Ανατολικής Ασίας προς την Κίνα αυξάνεται, γεγονός που αντανάκλα το ρόλο της Κίνας ως συναρμολογητή και όχι ως μεταποιητή. Ωστόσο, το μερίδιο των κινεζικών εξαγωγών στην Ανατολική Ασία σημειώνει πτωτική τάση, αντανάκλωντας την εξάρτηση της Κίνας από τους καταναλωτές στις βιομηχανικές οικονομίες.

Table 5 The Changing Pattern of East Asian Trade (in percent)

Exporter	East Asia		China	
	1990–1994	2000–2004	1990–1994	2000–2004
East Asia	44.1	49.0	6.4	11.1
China	60.5	45.3	N/A	N/A

Source: M. Haddad, "Trade Integration in East Asia: The Role of China and Production Networks," World Bank Policy Research Working Paper 4160, March 2007

Το τρίτο πρόβλημα είναι η πτωτική τάση της σχετικής τιμής των μεταποιητικών αγαθών. Η ευρεία υιοθέτηση της εξαγωγικής ανάπτυξης συμβάλλει σε ένα νέο πρόβλημα μείωσης των όρων εμπορίου στο πρότυπο του θεωρήματος Prebisch-Singer, παρόμοιο με εκείνο που έπληξε τις αναπτυσσόμενες χώρες που παρήγαγαν βασικά εμπορεύματα κατά το πρώτο ήμισυ του 20^{ου} αιώνα. Κατά τη διάρκεια εκείνης της περιόδου, η σχετική τιμή των πρωτογενών προϊόντων μειώθηκε καθώς αυξήθηκε η προσφορά. Τώρα το πρόβλημα είναι η αύξηση της προσφοράς μεταποιητικών προϊόντων χαμηλής τεχνολογίας (Sarkar και Singer 1991).

Το τέταρτο πρόβλημα είναι αυτό που οι επικριτές της παγκοσμιοποίησης ονομάζουν «η παγκόσμια κούρσα προς τα κάτω». Επειδή είναι εύκολο για τις πολυεθνικές να μεταφέρουν την παραγωγή από τη μία χώρα στην άλλη, έχουν δημιουργήσει μια δυναμική «κούρσας προς τα κάτω» στην οποία οι αναπτυσσόμενες χώρες υποσκάπτουν η μία την άλλη, σε μια προσπάθεια να αποκτήσουν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, με τη συμπίεση των μισθών και τη συρρίκνωση των εργασιακών και επιχειρησιακών κανονισμών, την ελαχιστοποίηση των περιβαλλοντικών και των κοινωνικών προτύπων, την μετατόπιση του φορολογικού βάρους από το εισόδημα κεφαλαίου στο εισόδημα εργασίας, τη δημιουργία εξωνομικών εξαγωγικών ζώνων, και την προώθηση ανταγωνιστικών υποτιμήσεων που δημιουργεί χρηματοοικονομική αστάθεια. Αλλά με δεδομένο το γεγονός ότι όλες οι χώρες κάνουν το ίδιο πράγμα, καμία δεν αποκτά σημαντικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Αντ' αυτού, αυτή η (καταστροφική) δυναμική υπονομεύει τα πρότυπα, τους θεσμούς και την εισοδηματική ισότητα, καθώς και την αύξηση των μισθών που απαιτείται για μια βαθιά και στέρεη οικονομική ανάπτυξη. Οι μόνοι που επωφελούνται από αυτή τη διαδικασία είναι οι πολυεθνικές, οι οποίες λειτουργούν με μεγαλύτερα περιθώρια κέρδους.

Το πέμπτο και τελευταίο πρόβλημα είναι η υιοθέτηση του στρατηγικού μοντέλου εξαγωγικής ανάπτυξης από την Κίνα. Επειδή το εργατικό δυναμικό της Κίνας είναι τόσο μεγάλο, οι μισθοί της τόσο χαμηλοί, και η προοπτική της παραγωγής για τη μεγάλη εγχώρια αγορά της εμπορικά τόσο ελκυστική, η Κίνα προσελκύει πολύ μεγαλύτερο όγκο άμεσων ξένων επενδύσεων και ζήτησης από άλλες οικονομίες αναδυόμενων αγορών, υπονομεύοντας με αυτό τον τρόπο την εκβιομηχάνισή τους και την ανάπτυξή τους. Η Κίνα εμφανίζει δύο προβλήματα για τις άλλες αναπτυσσόμενες οικονομίες και για τις οικονομίες των αναδυόμενων αγορών: το μέγεθος της μπλοκάρει την πρόσβαση νεοεισερχομένων οικονομιών στην παραδοσιακή αναπτυξιακή κλίμακα και η είσοδός της στην παγκόσμια σκηνή έχει εισαγάγει μια μορφή ανταγωνισμού μεταξύ Νότου-Νότου στην παγκόσμια αγορά. Αυτό εξηγεί γιατί τα οφέλη της εξαγωγικής ανάπτυξης είναι τόσο περιορισμένα για τις χώρες του σταδίου III όπως το Μεξικό.

Ένα πλεονέκτημα για τις αναπτυσσόμενες οικονομίες είναι ότι η αστικοποίηση στην Κίνα είναι πιθανό να δημιουργήσει επίμονες αυξητικές πιέσεις στις τιμές των εμπορευμάτων. Η αστικοποίηση απαιτεί ενεργειακούς πόρους για ηλεκτρική ισχύ και μεταφορές, καθώς και τη χρήση προϊόντων όπως σίδηρο, χαλκό και ξυλεία στον κατασκευαστικό τομέα. Αυτό είναι ωστόσο μια «μικτή ευλογία». Πρώτον, θα ωφελήσει μόνο τις αναδυόμενες αγορές και τις αναπτυσσόμενες οικονομίες που διαθέτουν αυτούς τους πόρους. Δεύτερον, υπάρχει το ενδεχόμενο να προκαλέσει την «ολλανδική ασθένεια» από την υπερεκτίμηση των συναλλαγματικών ισοτιμιών—κάτι που είναι ήδη ξεκάθαρα ορατό στις

περιπτώσεις της Βραζιλίας και της Χιλής. Μια τέτοια εξέλιξη θα υπονόμει την εκβιομηχάνιση και την ανάπτυξη και θα μπορούσε να δημιουργήσει ξανά έναν διεθνή καταμερισμό της εργασίας ανάλογο με αυτόν που προκάλεσε η Βρετανική εκβιομηχάνιση τον 19^ο αιώνα.

Η υπόθεση για την ανάπτυξη μέσω της εγχώριας ζήτησης

Η λογική επίπτωση των παραπάνω επιχειρημάτων είναι ότι το μοντέλο της εξαγωγικής ανάπτυξης έχει εξαντλήσει τα περιθώρια του για τις αναπτυσσόμενες χώρες και κινδυνεύει να προκαλέσει σοβαρή ζημιά στην παγκόσμια οικονομία. Αυτό σημαίνει ότι χρειάζεται να υπάρξει στροφή προς μια ανάπτυξη βασισμένη στην εγχώρια ζήτηση ενώ θα διατηρηθούν οι εξαγωγές, που είναι πάντα απαραίτητες για την πληρωμή των εισαγόμενων συντελεστών παραγωγής και των τελικών προϊόντων που δεν παράγονται από την εγχώρια βιομηχανία. Σημαίνει, επίσης, μείωση της εξάρτησης από στρατηγικές που αποσκοπούν στην προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων με εξαγωγικό προσανατολισμό. Οι απαιτήσεις για μια επιτυχή ανάπτυξη βασισμένη στην εγχώρια ζήτηση είναι σαφείς (Palley 2002):

(α) Δημιουργία δικτύων κοινωνικής ασφάλειας που μειώνουν την ανάγκη για προληπτική αποταμίευση.

(β) Αύξηση και σύνδεση των μισθών με αύξηση της παραγωγικότητας μέσω της εφαρμογής ενός κατώτατου μισθού, τη βελτίωση μέτρων για την προστασία της εργασίας, και την αύξηση της συλλογικής διαπραγμάτευσης μέσω συνδικάτων.

(γ) Αύξηση των δημοσίων επενδύσεων σε υποδομές και να καλυφθεί το κενό που έχει προκύψει μετά από 25 χρόνια εγκατάλειψης που επιβλήθηκε από το νεοφιλελεύθερο μοντέλο ανάπτυξης.

(δ) Αύξηση της παροχής δημοσίων αγαθών όπως είναι η υγεία και η εκπαίδευση.

(ε) Επανεξισορρόπηση των φορολογικών δομών με την αύξηση φόρων για τα υψηλότερα εισοδηματικά στρώματα και τη μείωση φόρων για τις χαμηλότερες εισοδηματικές ομάδες.

Στη διεθνή οικονομία, υπάρχει η ανάγκη για:

(α) Τέλος στις υποτιμημένες συναλλαγματικές ισοτιμίες και την υιοθέτηση ενός συστήματος διαχειρίσιμων ισοτιμιών με στόχο την αποφυγή παγκόσμιων εμπορικών ανισοροπιών.

(β) Εγκατάλειψη των πολιτικών του διεθνούς ανταγωνισμού εργασίας με την εφαρμογή παγκόσμιων προτύπων εργασίας.

(γ) Εφαρμογή παγκόσμιων περιβαλλοντικών και κοινωνικών προτύπων που μπλοκάρουν τον διεθνή ανταγωνισμό με βάση την περιβαλλοντική υποβάθμιση και την κοινωνική εκμετάλλευση.

(δ) Περιορισμό των κινήτρων για την προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων με εξαγωγικό προσανατολισμό.

Αν και είναι σαφές αυτό που χρειάζεται να γίνει, υπάρχουν εντούτοις τεράστια πολιτικά εμπόδια που φράζουν το δρόμο προς την αλλαγή. Οι οικονομίες των αναδυόμενων αγορών είναι απρόθυμες να εγκαταλείψουν μια στρατηγική η οποία έχει λειτουργήσει τόσο καλά, και η ιδέα να πληρώσουν τώρα ένα κόστος μετάβασης προκειμένου να αποφευχθεί ένα υποθετικά υψηλότερο κόστος αργότερα δεν είναι πολιτικά ιδιαίτερα συναρπαστική. Υπάρχει επίσης δυσανεξία για το ότι ζητείται από τις οικονομίες των αναδυόμενων αγορών να αλλάξουν στρατηγική παρά το ότι έχουν πολύ χαμηλότερο κατά κεφαλήν εισόδημα από τις ανεπτυγμένες οικονομίες. Επιπλέον, καμία χώρα από μόνη της δεν έχει κίνητρο να εγκαταλείψει την εξαγωγική ανάπτυξη και να υιοθετήσει πολιτικά μέτρα για την προώθηση μιας αναπτυξιακής στρατηγικής βασισμένη στην εγχώρια ζήτηση, επειδή φοβάται ότι θα είναι η μόνη χώρα που θα μπορούσε να κινηθεί προς αυτή την κατεύθυνση. Στην πραγματικότητα, υπάρχει πρόβλημα συλλογικής δράσης: ο μόνος τρόπος για να διασφαλιστεί μια παγκόσμια μετατόπιση προς ένα νέο μοντέλο ανάπτυξης με βάση την εγχώρια ζήτηση είναι η δημιουργία και η εφαρμογή πολυμερών κανόνων για τις συναλλαγματικές ισοτιμίες, καθώς και αποδεκτά πρότυπα για την εργασία, τη φορολογία, τον ανταγωνισμό και το περιβάλλον. Ωστόσο, μια συμφωνία γύρω από τέτοιους κανόνες και πρότυπα είναι μάλλον απίθανο να επιτευχθεί.

Εκτός από τα πολιτικά εμπόδια στην αλλαγή, υπάρχουν δομικά εμπόδια. Από τη στιγμή που οι χώρες έχουν αρχίσει να εφαρμόζουν ένα μοντέλο εξαγωγικής ανάπτυξης, φαίνεται να είναι πολύ δύσκολο να αλλάξουν στρατηγικές. Η Γερμανία και η Ιαπωνία εξακολουθούν ακόμα να επικεντρώνονται στις εξαγωγές και εμφανίζουν με συνέπεια μεγάλα εμπορικά πλεονάσματα 50 χρόνια μετά την υιοθέτηση του εξαγωγικού μοντέλου και αρκετό καιρό αφότου μετατράπηκαν σε ανεπτυγμένες χώρες υψηλού εισοδήματος. Μια πιθανή εξήγηση είναι ότι οι προσανατολισμένες στις εξαγωγές βιομηχανίες αποκτούν πολιτικό έλεγχο μετά την απόκτηση μιας δεσπόζουσας θέσης στην οικονομία, ενώ τα θεσμικά όργανα και τα πολιτικά συμφέροντα που υποστηρίζουν την ανάπτυξη βασισμένη στην εγχώρια ζήτηση παραμένουν αδύναμα.

Συμπεράσματα και προβλέψεις

Η παραπάνω ανάλυση εμπεριέχει τέσσερα συμπεράσματα, τα οποία προσφέρουν βάση για τρεις προβλέψεις. Το πρώτο συμπέρασμα είναι ότι το μοντέλο της εξαγωγικής ανάπτυξης έχει εξαντλήσει τα περιθώρια του λόγω της μεταβολής συνθηκών και στις ανεπτυγμένες οικονομίες και στις οικονομίες των αναδυόμενων αγορών. Το δεύτερο είναι ότι οι οικονομίες των αναδυόμενων αγορών σφάλλουν με το να πιστεύουν ότι μπορούν να συνεχίσουν να αναπτύσσονται συλλογικά στη βάση του μοντέλου της εξαγωγικής ανάπτυξης. Αντιθέτως, η πολιτική αυτή θα αποτελέσει τροχοπέδη για την οικονομική ανάκαμψη στις ανεπτυγμένες χώρες. Το τρίτο συμπέρασμα θεωρεί ότι υπάρχει ανάγκη για μια μεγάλη αναβαθμονόμηση της παγκόσμιας οικονομίας, όπου η εξαγωγική ανάπτυξη αντικαθίσταται από ένα νέο μοντέλο ανάπτυξης στηριζόμενο στην εγχώρια ζήτηση. Το τελευταίο συμπέρασμα είναι ότι καμία μεμονωμένη χώρα ή περιοχή δεν μπορεί να λειτουργήσει ως ατμομηχανή για την παγκόσμια ανάπτυξη διότι η

παγκοσμιοποίηση έχει διαφοροποιήσει την οικονομική δραστηριότητα σε βαθμό που όλες οι χώρες και οι περιφέρειες πρέπει να ενώσουν τις προσπάθειές τους.

Αυτά τα συμπεράσματα αποτελούν τη βάση για τις ακόλουθες τρεις προβλέψεις. Για πολιτικούς λόγους, είναι εξαιρετικά απίθανο ότι οι χώρες των αναδυόμενων αγορών θα απομακρυνθούν από την εξαγωγική ανάπτυξη, και ούτε η διεθνής κοινότητα πρόκειται να συμφωνήσει σχετικά με τις ρυθμίσεις που απαιτούνται για να τεθεί σε λειτουργία το μοντέλο ανάπτυξης στηριζόμενο στην εγχώρια ζήτηση. Όταν μία χώρα έχει υιοθετήσει το εξαγωγικό μοντέλο ανάπτυξης φαίνεται ότι είναι σχεδόν αδύνατο να το εγκαταλείψει. Η δεύτερη πρόβλεψη είναι ότι η αποτυχία της αναβαθμονόμησης της παγκόσμιας οικονομίας είναι πιθανό να προκαλέσει πολιτική αντίδραση στις βιομηχανικές χώρες—ειδικότερα στις Ηνωμένες Πολιτείες όπου το κοινό έχει χάσει την πολιτική υπομονή του επειδή το εμπόριο και οι συναλλαγματικές προσαρμογές από τη μεριά της Κίνας έχουν καθυστερήσει εδώ και πάρα πολύ καιρό. Η τρίτη πρόβλεψη είναι ότι η παγκόσμια οικονομία πιθανό να εμφανίσει ασυμμετρική στασιμότητα που θα έχει ως κύρια χαρακτηριστικά την επιβράδυνση της ανάπτυξης στις οικονομίες των αναδυόμενων αγορών, στασιμότητα στις ανεπτυγμένες οικονομίες, και αύξηση στις οικονομικές εντάσεις μεταξύ αναδυόμενων αγορών και βιομηχανικών οικονομιών.

Σημειώσεις

1. Αυτό το κείμενο βασίζεται στην επιστημονική εργασία υπό εξέλιξη (Working Paper), No. 675.
2. Οι προοδευτικοί οικονομολόγοι και οι ακτιβιστές απευθύνονται μερικές φορές στα επιχειρήματα θεωρημάτων όπως αυτά των Stolper-Samuelson (1941) για να επικρίνουν το ελεύθερο εμπόριο. Αυτή είναι μια επικίνδυνη τακτική εφόσον, έμμεσα, γίνεται αποδεκτή η λογική της νεοκλασικής θεωρίας εμπορίου και των ισχυρισμών της για τα οφέλη του εμπορίου από την εφαρμογή της αρχής του συγκριτικού πλεονεκτήματος.
3. Στον Πίνακα 4, ο όρος «μη μέλη του ΟΟΣΑ» αντιπροσωπεύει τις αναπτυσσόμενες οικονομίες και τις οικονομίες αναδυόμενων αγορών. Ωστόσο, το Μεξικό, η Νότια Κορέα, και η Τουρκία είναι μέλη του ΟΟΣΑ. Εάν οι εξαγωγές και οι εισαγωγές τους αφαιρεθούν από τον ΟΟΣΑ και προστεθούν στη λίστα των μη μελών του ΟΟΣΑ, το μερίδιο του εμπορίου των αναπτυσσόμενων οικονομιών θα αυξηθεί περαιτέρω.

Πηγές

- Bhagwati, J. 1958. "Immiserizing Growth: A Geometrical Note." *The Review of Economic Studies* 25, no. 3 (June): 201–05.
- Blecker, R. A. 2000. "The Diminishing Returns to Export-led Growth." Prepared for the Council of Foreign Relations Working Group on Development, New York.
- Blecker, R. A., and A. Razmi. 2010. "Export-led Growth, Real Exchange Rates, and the Fallacy of Composition." In M. Setterfield, ed. *Handbook of Alternative Theories of Economic Growth*. Cheltenham (UK): Edward Elgar Publishing.

Brewer, A. 1985. "Trade with Fixed Real Wages and Mobile Capital." *Journal of International Economics* 18, nos. 1–2 (February): 177–86.

Chang, H.-J. 2002. *Kicking Away the Ladder: Development Strategy in Historical Perspective*. London: Anthem Press.

Dornbusch, R., S. Fischer, and P. A. Samuelson. 1980. "Heckscher-Ohlin Trade Theory with a Continuum of Goods." *Quarterly Journal of Economics* 95, no. 2 (September): 203–24.

Grossman, G. M., and E. Helpman. 1991. "Trade, Knowledge Spillovers, and Growth." *European Economic Review* 35, nos. 2–3 (May): 517–26.

Haddad, M. 2007. "Trade Integration in East Asia: The Role of China and Production Networks." Policy Research Working Paper 4160. Washington, D.C.: The World Bank. March.

Johnson, H. 1954. "Increasing Productivity, Income-price Trends, and Trade Balance." *Economic Journal* 64 (September): 462–85.

———. 1955. "Economic Expansion and International Trade." *Manchester School of Economic and Social Studies* 23, no. 2 (May): 95–112.

Kaplinsky, R. 1993. "Export Processing Zones in the Dominican Republic: Transforming Manufactures into Commodities." *World Development* 21, no. 11 (November): 1851–65.

Krueger, A.O. 1974. "The Political Economy of Rent-seeking Society." *American Economic Review* 64, no. 3 (June): 291–303.

Krugman, P. 1984. "Import Protection as Export Promotion: International Competition in the Presence of Oligopoly and Economies of Scale." In H. Kierzkowski, ed. *Monopolistic Competition in International Trade*. Oxford: Oxford University Press, 180–93.

Manova, K., and Z. Zhang. 2008. "China's Exporters and Importers: Firms, Products, and Trade Partners." Unpublished manuscript. Department of Economics, Stanford University.

Milberg, W. 2002. "Say's Law in the Open Economy: Keynes' Rejection of the Theory of Comparative Advantage." In S. Dow and J. Hillard, eds. *Beyond Keynes*. Aldershot (UK): Edward Elgar Publishing.

Ohlin, B. 1933. *Interregional and International Trade*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Palley, T. I. 2002. "Domestic Demand-led Growth: A New Paradigm for Development." In J. Weaver, D. Jacobs, and J. Baker, eds. *After Neo-Liberalism: Economic Policies that Work for the Poor*. Washington, D.C.: New Rules for Global Finance Coalition. Also published as "A New Development Paradigm: Domestic Demand-led Growth." *Foreign Policy in Focus* (September 2002).

———. 2003a. "International Trade, Macroeconomics, and Exchange Rates: Re-examining the Foundations of Trade Policy." Presented at the conference "Globalization

and the Myths of Free Trade,” New School for Social Research, New York, April 18.

———. 2003b. “Export-led Growth: Evidence of Developing Country Crowding-Out?” in P. Arestis et al., eds. *Globalization, Regionalism, and Economic Activity*. Cheltenham (UK): Edward Elgar Publishing.

———. 2004. “The Economic Case for International Labor Standards,” *Cambridge Journal of Economics* 28, no. 1 (January): 21–36.

———. 2006. “Great Controversies: Developing the Domestic Market.” *Challenge* 49, no. 6 (November–December): 20–34.

Palma, G. 2010. “Why Has Productivity Growth Stagnated in Most Latin American Countries Since Neoliberal Reforms?” Cambridge Working Papers in Economics No. 1030. Department of Applied Economics, Cambridge University. July.

Prasch, R. E. 1996. “Reassessing the Theory of Comparative Advantage.” *Review of Political Economy* 8(1): 37–54.

Prebisch, R. 1950. *The Economic Development of Latin America and its Principle Problem*. Santiago (Chile): UNECLA.

Robinson, J. 1947. *Essays in the Theory of Employment*. 2nd ed. Oxford: Basil Blackwell. First published in 1937.

Samuelson, P. A. 1948. “International Trade and Equalisation of Factor Prices.” *Economic Journal* 58, no. 230 (June): 163–84.

Sapsford, D., and H. Singer. 1998. “The IMF, the World Bank, and Commodity Prices: A Case of Shifting Sands?” *World Development* 26(9): 1653–60.

Sarkar, P., and H. Singer. 1991. “Manufactured Exports of Developing Countries and Their Terms of Trade since 1965.” *World Development* 19(4): 333–40.

Singer, H. 1950. “The Distribution of Gains between Investing and Borrowing Countries.” *American Economic Review: Papers and Proceedings* 40(2): 473–85.

Stolper, W. F., and P. A. Samuelson. 1941. “Protection and Real Wages.” *Review of Economic Studies* 9, no. 1 (November): 58–73.